

شورای عالی حوزه‌ی علمیّه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیّه خواهران

مرکز تخصصی فاطمه الزهرا خمینی شهر

عنوان:

ساده‌زیستی کارگزاران بر اساس قلمرو نقش آنان در

حکومت و آثار آن در آیات و روایات

محقق:

اعظم صادقی

خرداد ۱۳۹۶

چکیده

در تعالیم اسلام، ساده‌زیستی اگرچه برای آحاد مردم یک ارزش محسوب می‌شود، اما برای کارگزاران، یک ضرورت است و تحت عنوان زهد، که به معنای عدم گوشه‌نشینی و ترک دنیا بلکه بیرون کردن محبت دنیا همراه با قناعت که اعتدال در مصرف منابع زندگی و دوری از تجملات می‌باشد، آمده است. حال، این نوشتار به دنبال واکاوی نقش خطیر کارگزاران در اسلام است، که بیان کند تصدی ریاست، فی‌نفسه هیچ ارزشی ندارد بلکه تنها ابزاری است برای جهت‌گیری تمام اهداف جزئی به سوی اهداف اصلی نظام که کمال و تقرب الهی در عین ساده‌زیستی است و باید بیشترین عملکرد خدمت‌رسانی را در عرصه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به نمایش بگذارند؛ چرا که به کارگزاران به چشم مجریان اسلام نگریسته می‌شود و هرگونه عملکرد صحیح یا غلط حاکمان را سیره‌ی پیامبر اکرم ﷺ و معصومین علیهم‌السلام تلقی می‌کنند. از این رو قطعاً نحوه عملکرد کارگزاران براساس ایفای نقش آنان در بازتاب عملشان بر روی آوردن یا روی‌گردانی از ساده‌زیستی بی‌تأثیر و بی‌ربط نمی‌باشد. بدین جهت، تحقیق حاضر براساس ابزار جمع‌آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای می‌باشد که با تکیه بر منابع قرآنی و روایی تنظیم گردیده است؛ که به اعتبار هدف از نوع بنیادی، در پی کشف حقایق و به اعتبار راهبرد، توصیفی است که با تمسک بر داده‌های اخلاقی دینی-تربیتی است؛ چرا که بر اساس نوع مقدمه نقلی است. بر این اساس نوع عملکرد مسئولیت کارگزاران در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در عین شرایط تکنولوژی عصر حاضر می‌تواند گویای مهم‌ترین آثار مثبت ساده‌زیستی از جمله: خودسازی، بی‌نیازی، آزادی، ایثار، آرامش، سرمایه‌گذاری و قاطعیت و یا گویای عواقب منفی خروج از آن از جمله: ریاست‌طلبی، چشم و هم‌چشمی تجملاتی، کم‌رنگ شدن روابط عاطفی، فساد مالی، وابستگی به بیگانگان، غفلت و محرومیت از لذت‌های معنوی، ورشکستگی و سقوط، در حکومت اسلامی می‌باشد.

کلید واژه‌ها: ساده‌زیستی، قناعت، زهد، کارگزاران، حکومت، حاکمیت، جامعه

مقدمه

هدف اصلی اسلام، رهنمون ساختن انسان‌ها به سوی خدا که همان سعادت جاوید است، می‌باشد. پرسشی که باید به ذهن هر پوینده‌ی راه کمال برسد، این است که آیا رهگذر عبور به این هدف در دنیا بر اساس سبک زندگی ساده و بی‌آلایش انبیاء و ائمه علیهم‌السلام است یا بر اساس نظام‌های سلطنتی و اشرافی که همیشه برتری خود را از طریق ثروت آمیخته با تجمل‌گرایی و رفاه‌زدگی که به رخ دیگران می‌کشند؟ با نگرشی کوتاه می‌بینیم، این مکتب آسمانی تمام عوامل مؤثر در این زمینه را خاطرنشان ساخته است و از عواملی که مزاحم رسیدن به هدف ذکر شده می‌باشد، نهی فرموده است. بر این اساس یکی از اصول و ضروریات‌های حاکم بر طبیعت آدمی و هویت وجودی او خصوصاً در کارگزاران حکومت در بُعد روحی و مادی، اصل ساده‌زیستی در راستای میانه‌روی و اعتدال است؛ چرا که ارگانیزم انسان طوری است که اگر در اجتماع از مرز ساده‌زیستی تجاوز کرد، روح قانون‌شکنی در او حلول می‌کند و این با فطرت بشر در چارچوب تعادل انسانی و توازن شخصیت او در تضاد است، که او را از مسئولیت خویش باز می‌دارد و با توجه به هدف اصلی از صراط مستقیم خارج می‌شود.

با توجه به اهمیت موضوع ساده‌زیستی کارگزاران حکومت در آیات و روایات و نهادینه کردن این فرهنگ ارزشمند در جامعه، ماحصل سعی و تلاش در این است که بیان شود، کارگزاران نظام اسلامی، هیچ‌گاه نباید اصل را فدای فرع و هدف را فدای وسیله نمایند، بلکه پُست و منصب مدیریت، تکلیف شرعی تلقی می‌شود؛ نه این‌که ابزاری برای کسب قدرت، سودجویی و نادیده گرفتن حقوق دیگران باشد. از این‌رو تنها به خاطر چگونگی کیفیت مسئولیت و نقش آن‌ها در عرصه‌های مختلف باعث روی آوردن یا روی گردانی از ساده‌زیستی می‌شود؛ که هر کدام از این نقش‌ها از جمله: سیاست با قاطعیت و اقتصاد با بهره‌برداری و سرمایه‌گذاری، در حقیقت به نوعی با فواید ساده‌زیستی در ارتباط است. در آخر امید است کارگزاران نظام اسلام با در نظر گرفتن فواید و پیامدهای خروج از آن، در عین ساده‌زیستی بدون از هرگونه تجمل‌گرایی، رفاه‌زدگی در جهت رشد و بالندگی جامعه که همان دستیابی به کمال و جمعی امت اسلامی است، تلاش و عمل نمایند.

و من الله التوفیق

۱. مفهوم شناسی

مفهوم لغوی ساده‌زیستی: ساده‌زیستی، مرکب از دو کلمه‌ی ساده برخلاف تجمل و تکلف به معنای بدو تزئین و بی‌زیور و زینت، به سهولت و آسانی و بدون تکلف (مفردات راغب ذیل ماده جمل، کلف) و از کلمه‌ی زیستن به معنای حیات به چند معنا استعمال می‌شود؛ ۱. نیروی رشد و نمو در گیاه و حیوان ۲. نیروی حساسه در حیوان و به همین خاطر به «حیوان» گفته می‌شود. ۳. نیروی بکارگیرنده‌ی عقل و خرد ۴. از بین رفتن غم و اندوه ۵. حیات اخروی ابدی که به واسطه‌ی علم و عقل به آن رسیده می‌شود. ۶. حیاتی که خداوند متعال به آن وصل می‌شود. (مفردات راغب ذیل ماده حی)

مفهوم اصطلاحی ساده‌زیستی: ساده‌زیستی یعنی زندگی کردن به دور از روحیه‌ی تجمل‌گرایی و تکلف در عین سادگی و قناعت را گویند. ساده‌زیستی با مفهوم قناعت که صرفه‌جویی و سنجش و اندازه‌گیری در مخارج و مداخل که در واقع ضد طمع می‌باشد و همچنین با مفهوم زهد که عدم وابستگی به تعلقات قلبی به دنیا است، ارتباطی تنگاتنگ دارد. (ناظم‌زاده قمی، ۱۳۷۴، ص ۲۸۳) ساده‌زیستی ناظر به زندگی فردی و اجتماعی است و نمی‌توان بدون روحیه‌ی ساده‌زیستی به زهد رسید، در عین حال که ساده‌زیستی و زهد مورد نظر اسلام به صورت عزّت‌مند و راستین، برداشت‌های ناصحیح رهبانیت مسیحی، صوفیانه و مزورانه نمی‌باشد، (شاکر، فرقانی، ۱۳۸۴، ص ۲۱)

مفهوم لغوی کارگزار: (ج: کارگزاران) معادل عربی آن العامل است به معنی: ۱. کارگزار، کسی که شغلش با دست است برخلاف کارفرما ۲. مباشر حاکم یا رئیس ۳. کارگزار پادشاه (معجم مقاییس اللغة ابن فارس ذیل ماده عمل)، کسی که فعلی در خارج از او می‌زند و اطلاق بر شأن هم می‌شود. (التحقیق فی کلمات القرآن الکریم المصطفوی ذیل ماده عمل)

۱۲- حاج خلیلی و دیگران، رضا، معرفت دینی، چاپ اوّل، بی‌جا، معاونت عقیدتی سیاسی ولی‌فقیه نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۸۴ش.

۱۳- حاج علی‌اکبری، محمدجواد، مطلع عشق (گزیده‌ای از رهنمودهای مقام معظم رهبری)، چاپ بیستم، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۷ش.

۱۴- حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف، ج ۴، چاپ اوّل، قم، مؤسسه فرهنگی آرایه، ۱۳۸۵ش.

۱۵- حسینی شاهرودی و دیگران، فرازهایی از معارف و اخلاق اسلامی، چاپ اوّل، تهران، معاونت ولی‌فقیه نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۸۵ش.

۱۶- دلشاد تهرانی، مصطفی، حکومت حکمت (حکومت در نهج‌البلاغه) چاپ دوّم، تهران، انتشارات دریا، ۱۳۷۹ش.

۱۷- رسایی، حمید، سیمای خوشبختی در احادیث معصومین، چاپ سوّم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۵ش.

۱۸- سادات، محمدعلی، اخلاق اسلامی، چاپ اوّل، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، ۱۳۸۴ش.

۱۹- شاکر، ابوالقاسم، فرقانی، قدرت‌الله، اندیشه دینی، ج ۲، چاپ اوّل، تهران، معاونت آموزشی نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۸۴ش.

۲۰- صدر، کاظم، اقتصاد صدر اسلام، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۵ش.

۲۱- صدر، محمد باقر، ترجمه اقتصادنا، مترجم: سیدمحمدکاظم موسوی، بی‌جا، انتشارات برهان و مؤسسه انتشارات اسلامی، ۱۳۷۵ش.

۲۲- طباطبائی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم: محمدباقر موسوی همدانی، ج ۵، ۱۰، قم، انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه، ۱۳۷۴ش.

- ۲۳- العسل ابراهیم، توسعه در اسلام، مترجم: عباس عرب مازار، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۷۸ش.
- ۲۴- غلام جمشیدی، محمد صادق، اسراف در قرآن و حدیث، چاپ اول، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۸ش.
- ۲۵- قاضی (شریعت پناهی)، ابوالفضل، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۲ش.
- ۲۶- قریشی، علی اکبر، تفسیر احسن الحدیث، ج ۵، چاپ سوّم، تهران، بنیاد بعثت، ۱۳۷۷ش.
- ۲۷- مجلسی فر، علیرضا، اهمّیت فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری (سیدعلی حسینی‌الخامنه)، چاپ اول، اصفهان، مؤسسه انتشاراتی نقش نگین، ۱۳۹۳ش.
- ۲۸- محمدی ری شهری، سیاست‌نامه امام علی، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۲ش.
- ۲۹- مطهری، مرتضی، انسان کامل، چاپ پنجاه و یکم، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۹۰ش.
- ۳۰- _____، آزادی معنوی، چاپ چهل و نهم، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۹۰ش.
- ۳۱- _____، حق و باطل به ضمیمه احیای تفکر اسلامی، چاپ سوّم، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۶۲ش.
- ۳۲- _____، جامعه و تاریخ، چاپ سی‌ام، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۹۴ش.
- ۳۳- معاونان سیاسی ولی فقیه، بررسی و تحلیل اهمّ مسائل سیاسی روز، چاپ اول، بی‌جا، معاونت آموزشی ولی فقیه نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۸۱ش.
- ۳۴- مکارم شیرازی و دیگران، آیت‌الله ناصر، تفسیر نمونه، ج ۲، ۹، ۱۸، چاپ اول، تهران دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴.
- ۳۵- _____، مدیریت و فرماندهی در اسلام، چاپ هشتم، قم، انتشارات هدف، ۱۳۷۰ش.

۳۶- موسوی خمینی، آیت الله سید روح الله، صحیفه امام، جلد ۸، چاپ پنجم، تهران، مؤسسه نشر و آثار امام

خمینی، ۱۳۸۹ ش.

۳۷- ناظم زاده قمی، اصغر، حضرت علی آینه عرفان، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۴ ش.

۳۸- نصرتی، علی اصغر، نظام سیاسی اسلام، چاپ دهم، قم، انتشارات هاجر وابسته به مدیریت حوزه علمیه

خواهران، ۱۳۹۱ ش.

۳۹- هاشمی رفسنجانی، اکبر، فرهنگ قرآن، ج ۱، چاپ سوّم، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۶ ش.

ب) منابع عربی

۱- ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)، من لایحضره الفقیه، محقق: علی اکبر غفاری، جلد ۴، چاپ دوّم، قم،

مؤسسه نشر اسلامی، ۱۴۱۳ ق.

۲- احسائی (ابن ابی جمهور)، محمد بن زین الدین، عوالی الثالی العزیزیه فی الحدیث الدینیّه، ج ۳، مصحح و

محقق: مجتبی العراقی، قم، نشر دارالسید الشهداء، ۱۴۰۵ ق.

۳- احمد ابن فارس ابن زکریا، معجم مقائیس اللغة، قم، مکتبه الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ ه.ق.

۴- الترمذی، ابو عیسی محمد بن عیسی بن سوره، سنن الترمذی، محقق: احمد محمد شاكر، ج ۴، بیروت، دارالاحیاء

التراث العربی، ۲۰۰۰ م.

۵- التمیمی الآمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالحکم، محقق: مهدی رجایی، قم، دارالکتب

الاسلامیه، ۱۴۱۰ ق.

۶- دیلمی، حسن ابن محمد، اعلام الدین فی صفات المؤمنین، قم، مؤسسه آل البیت، بی تا.

۷- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الالفاظ القرآن، محقق: صفوان عدنان داوودی چاپ اول، بیروت،

دارالقلم - دارالشامی، ۱۴۱۲ ق.

۸- سجستانی ازدی، داوود بن سلیمان بن اشعث، سنن ابی داوود، ج ۲، محقق: محمد محیی الدین عبدالمجید، بیروت، دارالاحیاء السنه النبویه، بی تا.

۹- فارسی، علی بن بلبان، صحیح بن حبان، ج ۸، چاپ دوم، بیروت، مؤسسه الرساله ۱۴۱۴ق.

۱۰- الفراهیدی، خلیل بن احمد، العین، ج ۳، چاپ دوم، قم، انتشارات هجرت، ۱۴۰۹ق.

۱۱- القشیری نیشابوری، مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، ج ۱۰، محقق: عبدالقادر ترشاوی، قاهره، مکتبه محمد علی صبیح، بی تا.

۱۲- الکلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، اصول الکافی، ج ۳، محقق: علی اکبر غفاری، محمد آخوندی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.

۱۳- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار للدرر الاخبار الائمه، ج ۱۰۴، ۷۴، ۶۸، محقق: جمعی از محققان، بیروت، دارالاحیاء التراث العربیه، ۱۴۰۳ق.

۱۴- المصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، چاپ سوم، بیروت، انتشارات دارالکتب العلمیه، ۱۴۳۰ه.ق.

ج) مقالات پژوهشی و تخصصی

۱- نبوی، محمدحسن، «مقاله جایگاه رضایت مردم»، نشریه مبلغان، شماره ۱۷، ۱۳۸۰ش.

د) کتابخانه دیجیتال (سایت)

۱- سایت: www.rasekhoon.net، دسترسی در ۹۶/۴/۷ش.

۲- سایت: www.noormags.ir، دسترسی در ۹۶/۱/۷ش.

۳- نرم افزار باب العلم.

۴- نرم افزار جامع الاحادیث.

۵- نرم افزار جامع التفاسیر.

۸- نرم افزار گنجینه روایات نور.